

УДК 339.9:341.23

Веклич В. О.,

к.ю.н., ст. викладач, кафедра міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

У статті, з урахуванням становлення нового (четвертого) покоління прав людини, аналізується сучасний стан їх нормативного закріплення. Акцентується увага на необхідності дослідження у двох площинах – в науковій і практичній, у контексті особливостей здійснення державною правової політики у щодо їх задоволення задля встановлення у державі якісно нової суспільної поведінки. Особливої ваги набуває урахування особливостей сучасного економічного розвитку при характеристиці правового вираження правомірної поведінки з метою підтримання оптимального для людини рівня забезпечення її прав і свобод.

Ключові слова: держава, державне регулювання, економіка, напрями розвитку, права людини, право, функція держави, правова політика.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ

Веклич В. А.

В статье с учетом становления нового (четвертого) поколения прав, рожденных реалиями XXI века, развитием научно-технического прогресса, анализируется современное состояние их правового нормирования. Акцентируется внимание на необходимости их исследования в двух плоскостях – научной и практической, в контексте особенностей осуществления государством политики в направлении их удовлетворения ради установления в государстве качественно нового правомерного общественного поведения со стороны всех его участников.

Ключевые слова: государство, государственное регулирование, экономика, направления развития, права человека, право, функция государства, правовая политика.

ECONOMIC FEATURES OF NATIONAL POLICY

Veklych V.

In the article author analyzes the current state of regulatory consolidation considering formation of a new (fourth) generation of human rights. Also there was considered the need to provide research in two areas – in scientific and practical. It was realized in the context of peculiarities of national legal policy to provide the protection of human rights to form a qualitatively new social behavior. Also some particular significance was acquired by peculiarities

of modern economic development. That was pointed in characterizing of the legal expression of lawful behavior to maintain an optimal level of provision for human rights and freedoms. Considering the significant amount of works dedicated to the theory of human rights, it was mentioned that scientific researches and practical issues of implementation of the state policy are still needed to be implemented. Such researches and actual actions are required to ensure peoples' welfare and legal protection. The author has set the goal to indicate the main directions of realization of the state legal policy in the context of the economic changes and development of the modern human rights in the world and especially in Ukraine. Thus special attention was paid to the human rights of the new (fourth) generation. It was concluded that such rights must to be consistent with optimal dynamic needs of the individual and provided with adequate economic means to create optimal economic conditions in relation with the set of those regulations (moral, religion, law) that were in use for centuries to ensure existence of society as is.

Keywords: *economy, directions of development, state, state regulation, human rights, law, problem, function of state, legal policy.*

Постановка проблеми. У статті 1 Конституції України задекларовано правовий характер нашої держави. Розвиваючи ці програмні положення, стаття 3 Основного Закону проголошує людину та її права найвищою соціальною цінністю в Україні. При цьому права людини виступають детермінуючим критерієм, що визначає зміст і спрямованість діяльності держави. Закріплюється принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини визначається головним обов'язком держави. Тож, позитивне закріплення прав людини, декларування їх вищого ціннісного статусу, насамперед на рівні конституції та сприйняття прав людини як критерію, через призму якого оцінюються характеристики всієї політичної системи, є сьогодні обов'язковим атрибутом правової держави.

У цьому сенсі здійснення державою правової політики з утвердження в Україні прав і свобод людини як вищої соціальної цінності набуває особливої ваги та першочергового значення. Однак цей процес ускладнюється низкою чинників. Чи не найважливіший з них – низька правова культура не лише суспільного загалу, але й багатьох державних службовців, у чій посадові обов'язки безпосередньо входять питання створення у суспільстві гідного стану щодо дотримання і захисту прав та свобод людини в Україні. Однак, ті особи, котрі своєю особистою поведінкою демонструють зневагу до прав людини (і норм моралі), фактично пропонують суспільству приклади зразків поведінки, які заохочують його моральний розклад. Особливою є зневага до прав, що входять до так званого нового (четвертого) покоління. Покоління прав, породжених реаліями XXI століття, розвитком науково-технічного прогресу, що відтворюють змінений, якісно новий стан потреб та прагнень у суспільстві і потребують розширення можливостей вибору поведінки людей. Такі права, поряд зі сталими та визнаними правами людини, спонукають до виникнення раніше

невідомих специфічних можливостей, правове становище яких лишається невизначеним і це ставить питання щодо їх нормативного закріплення. Це виражається одразу у двох площинах – у науковій і в практичній. Актуальним є дослідження прав людини нового покоління саме у контексті особливостей здійснення державою правової політики щодо задоволення нових потреб суспільства аби забезпечити у державі якісно нової правомірної поведінки усіх учасників суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження як прав і свобод людини та громадянина, так і правової політики держави щодо їх забезпечення і захисту, займалося значне коло українських та іноземних вчених-науковців. Серед них особливо слід звернути увагу на таких як: А. Б. Бондаренко [1], М. П. Гетьманчук [2], В. І. Крус [5], О. М. Мчедлова [6], М. П. Недюха [7], Н. М. Оніщенко [4; 8], С. В. Росоха [9], Д. Гудінг [3], Дж. Леннокс [3] та інші.

Мета статті. Зважаючи на значний обсяг матеріалів, присвячених теорії прав і свобод людини та громадянина, науково-практичним питанням реалізації державної правової політики щодо їх забезпечення й захисту, автор ставить перед собою за мету вказати основні напрямки здійснення державою правової політики у цій сфері в контексті особливостей сучасного розвитку прав людини у світі та зокрема в нашій державі. При цьому основну увагу звернути на права нового (четвертого) покоління.

Основні результати дослідження. Наразі у науковій літературі, особливо економічного спрямування, що стосуються питань сучасного світового економічного розвитку і створення державами умов належного забезпечення й захисту прав і свобод людини та громадянина, дослідницька увага переважно зосереджується на проблемах інтенсивного економічного зростання, максимальної активності (зайнятості) населення, забезпечення вищого рівня споживання. У зв'язку з необхідністю подолання кризового стану, інтенсивно досліджуються і аналізуються можливі моделі, напрямки забезпечення стабілізації фінансів, зміцнення курсу валюти, створення стимулів підприємницької діяльності, оптимізація податкової політики, протидія намірам фінансово-промислових структур підмінити державні інтереси своїми клановими, що призводить до зростання тіньової економіки, тіньового “права” тощо. При цьому поза увагою лишаються можливості функцій саме правової системи - інтеграційної, організаційної, регулятивної, охоронної тощо.

Зазначене не відображає ані сучасних, ані перспективних уявлень про загальнолюдську гідність. Здійснення завдань і функцій демократичної, соціальної, правової держави передбачає створення і використання надійних юридичних механізмів реалізації свободи, рівності і справедливості з урахуванням неможливості існування необмеженої свободи і абсолютної рівності. Ці механізми мають визначати оптимальне співвідношення державних, правових, економічних складових регулювання і саморегулювання суспільних процесів, регулювати також перерозподіл матеріальних ресурсів для забезпечення певного, існуючого

у державі рівня життя, сприяти зниженню соціальної напруженості [8]. Сучасна ж геополітична конкуренція XXI століття для кожної країни, її економіки, зумовлює становлення виробничо-технічних систем нового технологічного ладу, відповідного рівня розвитку науки та освіти, розвитку інформаційних систем, якості навколишнього середовища, рівня життя. Об'єктивно існуюча масштабність промислових перетворень робить світ іншим, формує якісно нові людські відносини. У них інтернет-революція – це лише перша фаза, що розпочалася. Під час другої Інтернет об'єднається з поновлюваними джерелами енергії. І ця фаза стане у тисячі разів значнішою в технічному та економічному відношеннях. З її розвитком виникнуть нові підходи до визначення місця і ролі особистості в суспільстві, до формування концепції прав і свобод людини. На цій основі світова цивілізація, як і увесь світовий правопорядок, зміняться докорінно.

У зв'язку з цим, наукове виявлення та обґрунтування особливостей розуміння забезпечення й захисту прав та свобод людини і громадянина, як головної ланки права, в умовах становлення нової глобальної економічної парадигми, набувають першорядної теоретичної і практичної ваги. Особливо це стосується визначення такої правової категорії, як права людини нового (четвертого) покоління. Останні так само, як і державна правова політика наразі є питаннями дискусійними, що значною мірою створює перешкоди для практичного їх забезпечення і здійснення.

Склалося безліч наукових переконань і позицій. Усталена наукова думка полягає у тому, що права і свободи становлять одну з ключових наукових проблем, які усебічно вивчаються – з філософсько-гуманістичного погляду, у аспекті принципів перебудови правової системи, проведення економічної та культурної політики. Невичерпність прав і свобод людини відображають природу їх носія – людини, у зв'язку з чим їх слід аналізувати цілісно, комплексно, як категорію багатогранну та поліфункціональну. А універсальний характер прав і свобод людини визначає ту обставину, що вони є предметом дослідження усіх галузей суспільствознавства та низки правових наук, кожна з яких зачіпає певну сферу життєдіяльності людини, з удосконаленням системи прав і свобод людини суспільство пов'язує вирішення ряду внутрішніх, міжнародних та глобальних завдань [4].

Серед таких завдань маємо і завдання зумовлене розвитком науково-технічного прогресу, особливо з початку XXI століття і передусім пов'язане з експериментами у сфері біотехнологій, розробками новітніх інформаційних систем, іншими науково-технічними досягненнями. Сучасний стан таких досліджень, темпи впровадження їх результатів у людську повсякденність, сформували об'єктивні передумови становлення нових прав людини і спричинили їх наукове дослідження. Щодо визначення цих прав існують різні підходи. Зважаючи на генераційно-часовий підхід такі права дослідники пропонують називати правами людини нового, або ж четвертого покоління. До них можна віднести як колективні (права на мир, ядерну безпеку, космос тощо), так і права, пов'язані з вимогами особи щодо самостійного розпорядження своїм тілом. Останній вид цієї категорії прав у

спеціалізованій юридичній літературі отримав назву – соматичні права (від грец. soma – тіло). Термін «особистісні (соматичні) права» у професійно-юридичному сенсі запропонував вживати В.І. Крусс. Ним проголошено думку, що наразі серед основних прав особистості настав час і необхідно виділити та виокремити групу таких, що ґрунтуються на фундаментальній світоглядній впевненості у «праві» людини самостійно розпоряджатися своїм тілом: здійснювати його «модернізацію», «реставрацію» і навіть «фундаментальну реконструкцію», змінювати функціональні можливості організму і розширювати їх техніко-агрегатними або медикаментозними засобами. Сюди можна віднести право на смерть, зміну статі, трансплантацією органів, вживання наркотиків чи психотропних засобів, право на штучне репродукування, стерилізацію, аборт, і (у вже майбутній перспективі) на клонування, а потім – і на віртуальне моделювання. Ці права мають виключно особистісний характер [5]. А у підсумку вони також можуть спричинити суспільну небезпеку.

Загалом, в Україні, концепція розуміння прав людини базується на природно-правовому характері цієї категорії і визнанні людини найвищою соціальною цінністю (стаття 3 Конституції України). Однак, щодо забезпечення й захисту соматичних прав людини виникають питання, які потребують особливої уваги та якісно нових підходів (зокрема й правових) порівняно з традиційними правами. Серед них найвідповіднішою тенденціям, визнаним і пануючим у сучасному світі напрямкам розуміння прав людини, є думка французького дослідника М. Ажі, що базується на твердженні – для того, щоб забезпечити гідність особи, необхідно відкрито сповідувати релігію «прав людини», яка будучи реалістичною утопією, дає людині можливість жити. Головне полягає у тому, щоб кожна людина знайшла сенс життя, віру у власну значимість, мобілізувала самосвідомість для того щоб почати діяти [6]. Але поряд з таким існують і судження негативного характеру щодо категорії прав людини, зокрема, у зв'язку з обговоренням проблеми гуманітарної інтервенції – застосування сили в ім'я гуманних цілей для захисту прав людини і прав меншин [1]. Останні переконання, як зауважують Д. Гудінг і Дж. Леннокс, властивіші життєвим позиціям атеїстичного світогляду. Але коли йдеться про право кожної людської істоти на свободу як про принцип, кожний, незалежно від характеру світогляду, погоджується з тим, що це право не має порушуватися. Ці професори зазначають, що кожна людська істота, котра живе у будь-якій частині світу, – людина будь-якої національності, будь-яких віку і статі, кольору шкіри і віросповідання – має право на те, щоб до неї ставилися не як до статиста і засобу виробництва, а як до самодостатньої особистості, як до Людини, котра має власне ім'я і свої індивідуальні особливості; народженої, аби бути вільною [3].

На підставі цього найвдалішим підходом до розгляду встановлення правової політики держави у напрямку забезпечення й захисту соматичних прав людини вбачається системний підхід, згідно з яким ці права мають розглядатися як елемент, або ж первинний елемент чи первинна підсистема ширшої структурної системи, інституту прав людини. Основоположним у ньому є аспект, ракурс дослідження, що передбачає розгляд соматичних

прав як об'єкта, або ж як сполучного, багатогранного явища, що складається з елементів, зв'язки між якими утворюють відносно незмінну структуру і забезпечують його цілісність. Іншими словами, соматичні, як і інші основні права цілком можливо розглядати як юридичну конструкцію, що базується на визнанні людини вищою цінністю і є у свою чергу проявом самообмеження державної влади. Існують два варіанти такої конструкції: модель у якій існує фіксований перелік прав та модель, в якій такий перелік відсутній. Перший випадок є найпоширенішим у світовій практиці. Наявність порівняно точного нормативного фіксування основних прав є однією з юридичних умов захисту прав людини і такий стан відповідає встановленим вимогам міжнародних стандартів прав людини.

Щодо моделі точного нормативного фіксування соматичних прав людини, маємо зазначити, що досі, не зважаючи на наявність прихильників цієї категорії прав, ні у теорії держави і права, ні в конституційному праві й інших галузевих юридичних науках широкого визнання вона не отримала. Так, С. В. Росоха, зауважує, що Рада Європи, ЄС, деякі інші міжнародні організації чітко визначилися з цих питань. Окремі соматичні можливості, надані сучасною медициною, відносяться до категорії заборонених. Наприклад, право на клонування – створення біологічного двійника з дорослої клітини донора. Саме Європейський Парламент прийняв Резолюцію стосовно клонування людини (1998 р.), метою якої була заборона клонування, оскільки це принижує гідність людини і фактично означає проведення експериментів над людиною. Проте, непоодинокими є виступи на захист визнання права на клонування з терапевтичною метою [9].

Щодо моделі без фіксованого переліку, тут маємо зауважити, що в світі з часу прийняття Конституції США окремими її засновниками (А. Гамільтон) сповідувався підхід згідно з яким природні права людини не повинні закріплюватися в позитивному законі. Навіть більше, їхній перелік міг бути використаний як вичерпний і тим самим становити небезпеку. За підсумками критики опонентів такого підходу у Сполучених Штатах був прийнятий Білль про права. Класичним прикладом цієї ж моделі довгий час виступала Велика Британія. По-перше, у цій країні державознавці взагалі виступали проти ідеї невідчужуваних, природних прав, а, по-друге, внутрішнім законодавством закріплювалося положення, яке давало право людині чинити будь-що, якщо це не заборонено загальним чи спеціальним правовим статутом. Взагалі англійська конституційна теорія досить нетрадиційно ставиться до права як до системи, в якій за основу покладено права людини у розумінні позитивної правоспроможності і чіткої нормативної закріпленості.

Розгляд таких моделей дозволяє бачити, що у світовій правовій практиці склалося два основних напрямки юридичного конструювання прав людини: напрямок розширення їх переліку і напрямок активного використання механізму обмеження прав і свобод. Ці два напрямки передбачені як на міжнародному рівні так і на рівні окремих держав. Вони віднайшли своє закріплення і в Конституції України.

Згідно з наведеним можна стверджувати, що соматичні права, як і взагалі усі інші

права, є складним феноменом, що динамічно розвивається і вийшов за межі власне правознавства й виступає, наприклад, у якості філософської концепції. Крім того, вони є цілком визначеною юридичною конструкцією, що встановлює механізм взаємин людини і держави. Розвиток цього механізму відбувається як у просторі (на регіональному рівні, рівні держав і міжнародному рівні), так і в часі (зміна поколінь прав людини), характеризуються постійною модернізацією і є по суті юридичним, формальним відображенням конкретно історичного визначення місця і ролі індивіда в суспільстві [9].

Наразі такі обставини спонукали і до формування різних підходів до визначення правої політики держави у сфері прав людини, концепцій щодо її розробки. Однак, найзагальнішим є підхід, згідно якого сутність правової політики визначається як така, що за сучасних умов становить важливий компонент «процесів демократичної трансформації суспільних відносин узагалі та формування і функціонування ефективної правової системи суспільства зокрема. Від правового хаосу політика страждає не менше, ніж право від свавільної політики. Будь-яка розумна політика має бути правовою – у тому сенсі, що повинна відповідати законам, юридичним нормам, незмінно перебувати у правовому полі, відповідати ідеям прав людини» [2].

Та, не зважаючи на такий усталений підхід, проблема правової політики у теоретичному плані досі лишається невирішеною. Причиною цього є те, що одні науковці розглядають правову політику як діяльність держави та інших політичних інститутів, спрямовану на створення ефективного механізму дії права, цивілізоване використання юридичних засобів у досягненні правових цілей (забезпечення прав і свобод, формування правової держави, зміцнення законності і правопорядку тощо). Для інших правова політика є комплексом ідей, заходів, завдань, програм, установлень, що реалізуються у сферах дії права і через право. Йдеться про сфери відносин, зв'язків, інтересів, які охоплюються поняттям «правовий простір» та об'єктивно потребують регулятивного опосередкування (упорядкування) з боку публічної влади.

На переконання автора, шляхом щодо усунення вказаної причини при визначенні поняття правової політики має стати обов'язкове врахування такої правової категорії як функція держави щодо забезпечення й захисту прав та свобод людини і громадянина. Найхарактернішими ознаками цієї функції є те, що вона: а) є базовою системною специфічною функцією держави, яка складається об'єктивно, внаслідок дії права щодо розширення і збагачення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов і гарантій їх повної реалізації, втілення необхідних напрямків державно-правового розвитку; б) має визначену у Преамбулі та відповідних статтях Конституції України мету – забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя; в) формується і здійснюється згідно з принципом поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову; г) у процесі досягнення державою вказаної мети використовує засоби-інструменти (встановлені певного роду правові, економічні концепції, політичні стратегії, технічні моделі, нормативно-правові

акти тощо) та засоби-технології (безпосередні процеси діяльності, що полягають у втіленні в життя за допомогою різноманітних методів, способів, форм вищенаведених положень концепцій, стратегій, реалізації норм права тощо) за допомогою узгодженої системної взаємодії законодавчої, виконавчої і судової влади (законодавча та виконавча влада створюють необхідні умови щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а судова гілка влади у разі порушень останніх здійснює їх захист) та системного поєднання і узгодження забезпечення прав та свобод людини і громадянина з їх захистом.

Маючи такі ознаки, функція держави щодо забезпечення й захисту прав та свобод людини і громадянина, беззаперечно може розглядатися, як безпосередній, невід'ємний і повсякденно-визначальний чинник та життєвий елемент сталого прогресивного розвитку соціуму, один із інструментів державно-соціального механізму, який згідно з принципами законності і справедливості забезпечує цивілізований розвиток суспільних відносин, соціальне партнерство і розвиток економічних відносин. До необхідних й обов'язкових умов реалізації цієї функції держави належить нормативне закріплення прав і свобод людини та громадянина й обов'язку держави щодо їх забезпечення та захисту в конституції, інших законодавчих актах, універсальних і регіональних міжнародно-правових документах.

Як вбачається, така функція за своїм змістом і спрямованістю цілком відповідає викристалізованам світовою спільнотою демократичним і гуманітарним міжнародним правовим стандартам. У свою чергу, ця функція є об'єктивно невідкладно (на це вказують і події останніх років), потребує розробки та впровадження цілеспрямованої загальнонаціональної правової політики, в якій мають бути враховані, зокрема, і суть та зміст цієї функції.

Через концептуальне поєднання поняття «правова політика держави» з поняттям «функція держави щодо забезпечення й захисту прав та свобод людини і громадянина» можемо стверджувати, що правова політика повинна розглядатися як засіб легітимізації внутрішньої та зовнішньої політики, особливою формою досягнення органами влади офіційно проголошених політичних цілей. Така політика має ґрунтуватись на положеннях і нормах Конституції України, а також загальноновизнаних принципах міжнародного права, передбачає дотримання державою основоположних прав і свобод людини та громадянина, захист яких фактично набув наддержавного характеру [7]. Згідно з нашим переконанням, такий, на підставі вказаної функції, підхід до визначення поняття «правова політика держави», об'єктивно спонукатиме вітчизняну владу до реалізації правової політики у напрямках: 1) удосконалення вітчизняного правового поля; 2) реалізації національних інтересів за умов дотримання вимог чинного законодавства; 3) формування правової культури та правосвідомості громадян [8]. Опікуватися цими напрямками мають основні суб'єкти правової політики – Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України, які уповноважені визначати правові методи формування, реалізації та забезпечення основних напрямків суспільного розвитку, а також розв'язувати соціально-економічні та

суспільно-політичні проблеми у загальнонаціональному вимірі. Діяльність названих суб'єктів державної правової політики за своїм змістом і суттю покликана відображати очікування громадянського суспільства, його настрої та сподівання, тобто активно реагувати на потреби останнього, його виклики [7].

Щодо викликів, пов'язаних із виникненням соматичних прав людини, маємо застерегти, що ніколи в історії людства не було таких вражаючих успіхів у галузі науки і техніки, які принесли стільки благ. Але люди гинули і від переслідувань на релігійному і політичному ґрунті, і через застосування атомної зброї, і в наслідок збройних конфліктів, терористичних актів тощо. Не слід замовчувати і численні факти самознищення людей через свідоме або несвідоме недотримання цінностей і настанов етико-морального характеру.

Наприклад, надмірне споживання алкоголю не лише завдає шкоди душевному і фізичному здоров'ю, а також фактично є ігноруванням індивідом сподівань суспільства щодо ефективного використання своїх людських ресурсів. Умисне ж заперечення традиційної статевої моралі, з чим стикається світова спільнота останніми роками, призводить до вичерпування медичних ресурсів у багатьох країнах, які намагаються боротися зі зростаючою епідемією СНІДу. Сьогодні генетики займаються розшифруванням частини генома людини і виявляють, які гени і у якому секторі контролюють її органи, вони отримують право на ці знання. Таким чином, якщо людина захворіла і вимагає застосування знань відповідної частини генома, то пацієнтові доводиться платити за можливість лікування цього фрагмента свого генетичного механізму.

Зазначені застереження не є безпідставними. Так, у Ісландії планують віддати генетичні історії населення до рук однієї компанії. Громадськість цієї країни занепокоєна, адже цим самим може бути поставлено під загрозу конфіденційність життєво важливої інформації і завдано значної шкоди населенню країни у цілому. Складається враження, що гени експлуатують у приватних інтересах. Населення ж Ісландії перетворилося на засіб, використовуваний у інтересах цієї конкретної компанії, що є неприпустимим. Чимало ісландців виступили проти такого рішення. Вони стверджують, що таке рішення не захищає конфіденційних таємниць, гідності та прав людей, повідомлення щодо яких введено до бази даних для генетичних досліджень [3]. Звичайно, було б нерозумним перешкоджати серйозним генетичним дослідженням, які обіцяють поліпшення якості медичного обслуговування. Але водночас маємо прийняти до уваги і можливості негативних наслідків цієї ситуації у разі відсутності етичного контролю за використанням сил природи.

Висновок. Права четвертого покоління мають дискусійний характер, тому питання щодо їх нормативного закріплення і розробки державної правової політики їх забезпечення й захисту потребують ґрунтовних досліджень, що мають визначити різні аспекти і можливості їх реалізації й саму припустимість з погляду норм права і моралі. На нашу думку, перш ніж закріплювати на юридичному рівні право нового покоління, необхідно провести ґрунтовні дослідження у медицині, генетиці та щодо новітніх технологій. Також потрібно визначити,

чи потрібне таке право четвертого покоління для сучасного суспільства, зокрема, в аспекті несуперечності правам інших осіб. У контексті цього має здійснюватися і дослідження правової політики держави щодо забезпечення й захисту таких прав людини. Ці питання мають досліджуватися не лише на загальнотеоретичному рівні, а й галузевими науками.

При кожному дослідженні у цій сфері, а також при розробці та впровадженні правової політики щодо цієї категорії прав слід пам'ятати про те, що четверте покоління прав ґрунтується на незалежному й альтернативному виборі форм правомірної поведінки і пов'язане з автономією визначення особи та її дій. При цьому гармонійне застосування норм релігії, моралі та права є гарантією встановлення позитивної поведінки особи, оскільки такі права людини з урахуванням традиційних цінностей суспільства, релігійних і моральних переконань, повинні стати універсальною нормою для кожного члена людського співтовариства. Ці права повинні динамічно узгоджуватися з оптимальними потребами індивіда і забезпечуватися належними економічними засобами зі створенням оптимальних економічних умов.

1. Бондаренко А. Б. *Насилие и права человека сегодня (Можно ли защищать права человека посредством насилия?)* / А. Б. Бондаренко // *Вестн. Моск. ун-та. Философия.* – 2002. – № 6.

2. Гетьманчук М. П. *Політологія: [навч. посіб.]* / М. П. Гетьманчук [та ін.]; за ред. М. П. Гетьманчука. – К.: Знання, 2011.

3. Гудінг Д. *Людина та її світогляд : у пошуках істини і реальності* / Д. Гудінг, Дж. Леннокс; [перекл. під ред. М.А. Жукалюка]. – К.: УБТ, 2006, Т.1.

4. *Дія права: інтегративний аспект: [монографія]* / за ред. Н. М. Оніщенко. – К.: Юридична думка, 2010.

5. Крусс В. И. *Личностные («соматические») права человека в конституционном и философско-правовом измерении: к постановке проблемы* / В. И. Крусс // *Государство и право.* – 2000. – № 10.

6. Мчедлова Е. М. *Основные направления исследований зарубежных ученых по правам человека* / Е. М. Мчедлова // *Вестн. Моск. ун-та. Политические науки.* – 2004. - № 1.

7. Недюха М. П. *Правова політика України: новітні виміри* / М. П. Недюха // *Вісник академії управління МВС.* – 2010. – № 4.

8. Оніщенко Н. М. *Соціальний вимір правової системи: реалії та перспективи: Монографія* / Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко; за ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Юридична думка, 2011.

9. Росоха С. В. *Права людини: сучасні концептуальні підходи* / С. В. Росоха // *Порівняльно-аналітичне право.* – 2014. – № 1.